LYCURGI *Oratio in Leocratem cum ceterarum Lycurgi orationum fragmentis* post C. Scheibe et F. Blass curauit Nicos C. Conomis, Leipzig, Teubner, 1970, XXVII + 128 p. (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Latinorum Teubneriana).

După aproape şaptezeci de ani de la ultima ediţie a lui F. Blass (1899, 1903) şi mai bine de o sută de la cea a lui C. Scheibe (1853), colecţia Teubner pune la îndemîna specialiştilor un nou text al oratorului Licurg. Această nouă ediţie este îngrijită de Nicos C. Conomis, care publică atît discursul *Împotriva lui Leocrate* cît şi fragmentele lucrărilor pierdute. Preocupările lui N. C. Conomis pentru scrierile lui Licurg datează de multă vreme şi s-au concretizat, în 1961, într-un important studiu, *Notes on the Fragments of Lycurgus*, apărut în revista Klio, nr. 39, p. 72 — 152. Pentru stabilirea ediţiei pe care o prezentăm, el a consultat direct manuscrisele N şi A, care constituie principala sursă a textului *Împotriva lui Leocrate*, a colaţionat pentru prima dată manuscrisele V şi R ale lexicului lui Harpocration, care păstrează o parte din fragmentele lui Licurg şi a utilizat un manuscris recent descoperit al lexicului lui Photios. Concluziile la care ajunge cu privire la importanţa relativă a tuturor surselor nu diferă substanţial de cele ale editorilor anteriori. Ca şi aceştia, N.C. Conomis admite, pentru textul discursului *Împotriva lui Leocrate*, primatul lui N şi A asupra tuturor celorlalte manuscrise.

Prima secţiune a volumului pe care îl prezentăm este consacrată documentelor antice referitoare la Licurg: viaţa oratorului, atribuită lui Plutarh, decretul lui Stratocles, legile şi decretele propuse de Licurg, mărturiile celor vechi cu privire la numărul şi titlul lucrărilor lui, aprecierile făcute în antichitate despre arta lui oratorică. Reproducerea acestor texte este însoţită de un impresionant aparat filologic. Trebuie amintite în mod special comentariile la documentele epigrafice. Selectarea acestor documente diferă întrucîtva de cea a lui Blass. N. C. Conomis renunţă la decretul privind celebrarea micilor panatenee (IG II² 334), care nu pomeneşte nicăieri numele lui Licurg, şi include în schimb trei inscripţii care menţionează legile acestuia: IG II² 1623, 1672 şi 1673. Editorul are ocazia să valorifice cunoştinţele sale de epigrafie şi de istorie greacă şi în transcrierea textului celor două jurăminte, citate în discursul *Împotriva lui Leocrate*, la paragrafele 77 şi 81.

Cea de a doua secţiune a volumului cuprinde singurul text complet rămas de la Licurg, discursul *Împotriva lui Leocrate*. N. C. Conomis expune în prefaţă (p. XVI) principiile care l-au călăuzit în alcătuirea ediţiei de faţă. Pornind de la o lectură personală a manuscriselor N şi A, editorul şi-a propus să reproducă fără modificări, în măsura posibilului, textul acestor manuscrise. El a renunţat în mod deliberat la foarte multe dintre conjecturile propuse de F. Blass. După cum se ştie, F. Blass a modificat adesea textul transmis de manuscrise, din dorinţa de a vedea respectate pretutindeni regulile referitoare la ritmul oratoric şi la evitarea hiatului. Vom cita aici numai cîteva exemple. La § 9 (p. 36, 10 Conomis), manuscrisele au lecţiunea ἑνὶ ὀνόματι, perfect inteligibilă; Blass o înlocuieşte cu conjectura ἓν ὁ νόμος. În povestirea despre moartea regelui Codros, §§ 84 — 87 (p. 62 — 64), Blass exclude din ediţia sa nu mai puţin de şase pasaje: Κόδρον § 84 (considerat ca glosă) şi τῷ Κόδρῳ § 87 (παροξύνεσθαι nu este atestat cu dativul), ὦ § 86 (manuscrisele au aici o lacună de şase litere, iar ὦ lipseşte într-un pasaj asemănător, la § 105), οἱ πρόγονοι ἡμῶν şi οἱ πρόγονοι ὑμῶν § 85 (ambele expresii comportă un hiat), ἐπολιορκοῦντο καὶ § 85 („κατακλησθέντες εἰς τὴν πατρίδα recte dicitur; atque ἐπολιορκοῦντο καὶ delenda (Es)" Blass, 1899, p. XVII). Acelaşi editor se socoteşte îndreptăţit să înlocuiască în tot discursul formula ὦ Ἀθηναῖοι, dată de manuscrise, cu formula ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι. Noua ediţie Teubner a lui N. C. Conomis marchează o ruptură clară faţă de procedeele de acest tip. Editorul revine la lecţiunea manuscriselor ori de cîte ori nu există motive serioase de a o considera greşită sau suspectă. În general, intervenţiile sale în textul transcris de N sau de A sînt determinate fie de deteriorarea manuscriselor (suprimarea lui ὦ la § 86, de pildă), fie de apariţia

www.cimec.ro

unei repetiţii supărătoare (excluderea lui ὁμώνυμον αὐτῇ la § 26 sau a lui τοῦ προδότου, la § 119), fie de existenţa unui text paralel în scrierile altui orator (ὡς κοινῆς <πατρίδος> ἤθελον § 104, prin analogie cu Isocr. 4,81; conjectura îi aparţine lui Blass). În toate cazurile, deciziile editorului sînt explicate limpede în aparatul critic. Se cuvine să remarcăm, dealtfel, calitatea deosebită a acestui aparat care prezintă cu acurateţe atît variantele principalelor manuscrise (vezi şi p. XVI), cît şi cele mai importante dintre restituirile editorilor mai vechi şi mai noi. Cu o mare virtuozitate, N. C. Conomis reuşeşte să rezume, într-un spaţiu relativ redus, şi lecţiunea manuscriselor, şi argumentele care l-au determinat să opteze pentru o anumită soluţie, şi obiecţiile pe care această soluţie le-ar putea întîmpina.

Ultima parte a volumului cuprinde totalitatea fragmentelor lui Licurg şi pune în evidenţă, o dată mai mult, meritele ediţiei lui N. C. Conomis. Puţini sînt editorii lui Licurg care s-au preocupat să reproducă măcar parţial fragmentele oratorului: în secolul nostru nu pot fi citaţi decît F. Durrbach (Les Belles Lettres, 1932) şi E. Malcovati (Roma, 1966). Cea mai recentă culegere completă a fragmentelor se găseşte în ediţia lui Blass. Reluînd publicarea exhaustivă a acestor fragmente, N. C. Conomis suplineşte aşadar o lacună a filologiei din ultimii şaptezeci de ani. Ca inovaţii faţă de materialul publicat de Blass în 1899, trebuie să menţionăm includerea testimoniilor care privesc discursurile pierdute şi modernizarea substanţială a aparatului filologic care însoţeşte toate citatele din lexicul lui Harpocration. Adesea fragmentele păstrate din lexicografi sînt reproduse împreună cu un context mai larg, fapt care permite o mai bună înţelegere a textului. Volumul se încheie cu un scurt „Index nominum et rerum memorabilium" şi cu două pagini de „Addenda" consacrate în mare măsură fragmentelor.

Liana Lupaş

ARCHIMÈDE, Tome premier. *De la sphère et du cylindre, La mesure du cercle, Sur les conoïdes et les sphéroïdes.* Texte établi et traduit par Charles Mugler. Paris, Les Belles Lettres, 1970, XXX[—XXXII]+258 [—264] p. în majoritate duble. (Collection des Universités de France.)

De la întîia ediţie critică a scrierilor învăţatului siracuzan încă nu s-a scurs un veac: mă refer, firește, la cele trei volume publicate în „Bibliotheca Teubneriana" de danezul J.L.Heiberg în 1880—1881. În mod fatal însă lucrarea ilustrului editor al lui Euclide, Ptolemeu şi Heron din Alexandria era incompletă, pentru că tratatele lui Arhimede *Despre corpurile plutitoare* (Περὶ τῶν ὀχουμένων) şi *Metoda* (Πρὸς Ἐρατοσθένην ἔφοδος sau, cu titlul complet, Περὶ τῶν μηχανικῶν θεωρημάτων πρ. Ἐρ. ἔφ.) aveau să fie descoperite abia în 1899, împreună cu opusculul Στομάχιον. Pînă atunci, *Despre corpurile plutitoare* era cunoscut numai din traducerea latină făcută în 1269 de Guillaume de Moerbeke (Moërbeka, Morbèque, Morbecque, în Flandra; dar şi acest manuscris a ieşit din nou la lumină numai în 1884), *Metodei* i se ştia doar titlul şi la fel de puţin despre *Stomachion*. Noile texte au fost integrate de Heiberg în cea de-a doua ediţie a sa (trei volume, 1910—1915), rămasă pînă în anii noştri ultima ediţie critică a operelor lui Arhimede. Ţinînd seamă de necesitatea traducerii paralele cu textul, se înţelege uşor importanţa unei noi ediţii, oricît de stranie poate părea unora înglobarea lucrărilor de matematică, geometrie şi fizică într-o colecţie cu caracter preponderent „filologic".

www.cimec.ro